

Istraživanje „Zajedno kroz krizu“, uticaj COVID-19 krize na privredu i poslovanje

Beograd 8. april 2020. godine

Povodom aktuelne situacije izazvane koronavirusom Privredna komora Srbije u saradnji sa USAID-ovim Projektom saradnje za ekonomski razvoj pozvala je firme i preduzetnike da učestvuju u anketi „Zajedno kroz krizu“ posvećenju ekonomskim aspektima krize i uticaju koji ona ima na privredu i poslovanje.

Odgovori privrednih subjekata (u daljem tekstu nekada navedeni i kao “firme”) su dragoceni jer pomažu stvaranju jasnije slike stanja u privredi i izazova sa kojima se firme sada suočavaju. Nalazi koji slede predstavljaju “ogledalo” stanja i reakcije privrednih subjekata u trećoj nedelji krize.

Jasna slika i analiza postojećeg stanja omogućava kvalitetnije formulisanje narednih koraka, koje učesnici na tržištu, počev od same privrede, udruženja, poslovnih asocijacija, nevladinih organizacija do nadležnih državnih organa, treba da preduzmu, kako bi se umanjili negativni efekti krize izazvane COVID-19 virusom.

Pored toga želimo da mislimo i da se pripremimo i za „dan po okončanju krize“ kako bi što pre uspeali da povratimo vitalnost poslovnih subjekata. Anketu bismo ponovili za 21 dan, prateći razvoj situacije i usklađujući je sa realnim potrebama privrede.

Rezime istraživanja

Visoka osetljivost kada je u pitanju likvidnost je dominantan efekat na poslovanje nakon proglašenja vanrednog stanja. Turizam i ugostiteljstvo se izdvajaju kao najpogođenije delatnosti.

Optimizacija radne snage – najčešće preduzeta mera

Svaka treća firma smatra da se može delimično ili potpuno prilagoditi poslovanju putem interneta.

Svaka druga firma, u proseku, veruje da su joj poslovni prihodi barem prepolovljeni. Mikro preduzeća i preduzetnici očekuju gubitak veći od 80% u poređenju sa martom 2019. Preduzetnici i mikro preduzeća se ističu kao posebno pogođeni i njih 35% procenjuje gubitak veći od 80%. najveće gubitke očekuju turizam i ugostiteljstvo (45.5%)

U 2020. godini 40% ispitanika očekuje smanjenje prodaje od preko 50%, a 44% ispitanika predviđa smanjenje profita veće od 50%. Što je firma manja, ona biva i ranjivija. Veće kompanije gubitke očekuju u manjem obimu. Nadprosečno su pogođeni: turizam i ugostiteljstvo, trgovina, stručne, naučne, inovacione, tehničke i administrativne delatnosti, kao i industrija.

Većina ispitanika, njih 81% smatra da bi im pomoglo oslobađanje od plaćanja poreza i doprinosa za vreme prekida ili obustave rada. Na drugom mestu su mere finansijske podrške privredi. IT sektor najintenzivnije očekuje obuke i kredite za digitalizaciju poslovanja, kao pomoć za saniranje posledice krize.

Kada bi kriza prestala danas (31. mart), većina firmi veruje da bi se u periodu od 1-3 meseca vratila na uobičajeni nivo poslovanja.

Metodologija

Reprezentativnost i struktura uzorka urađena je „Post Hoc“ analizom. Veličina uzorka: n=806. Jedinice posmatranja su registrovani privredni subjekti koji posluju na teritoriji Srbije i bili su voljni da odgovore na upitnik. Period prikupljanja podataka: 26. do 31. mart 2020. Privredni subjekti koji su odgovorili na upitnik su u 2018. zapošljavali ukupno 45.000 radnika i generisali su preko 650 milijardi dinara poslovnih prihoda.

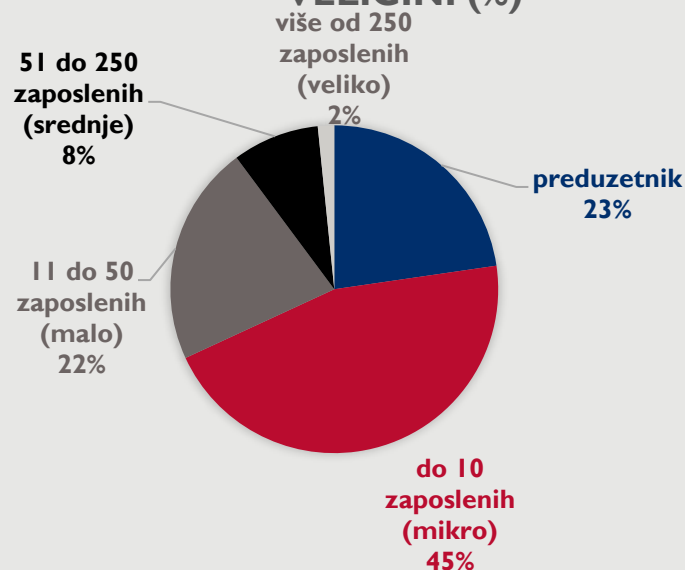
Istraživački alat je strukturirani upitnik, sproveden tehnikom “online” forma popunjavanja.

Kredibilnost zaključaka: U osetljivim trenucima prvog udara krize, ovo istraživanje se izdvaja veličinom uzorka (806), širokim obuhvatom sektora delatnosti, veličinom privrednih subjekata, kao i regiona u okviru kojih su registrovani. Dostupnošću matičnog broja privrednog društva obezbeđena je validnost nalaza kao i kvantitativna analiza prema različitim tipologijama privrednih društava. Izvedeni zaključci za nivo privrede Srbije rezultat su veličine i strukture prikupljenog uzorka. te ih na taj način možemo smatrati indikativnim. Temeljnija i statistički reprezentativna analiza može biti predmet daljih razmatranja.

Struktura uzorka (n=806)

Kada je u pitanju struktura uzorka, prema veličini privrednih subjekata, najveći broj dolazi iz mikro preduzeća (45%). Preduzetnika ima 23%, malih preduzeća 22%, srednjih 8%, dok se 2% preduzeća svrstava kao veliko.

UDEO PRIVREDNIH SUBJEKATA, PREMA VELIČINI (%)

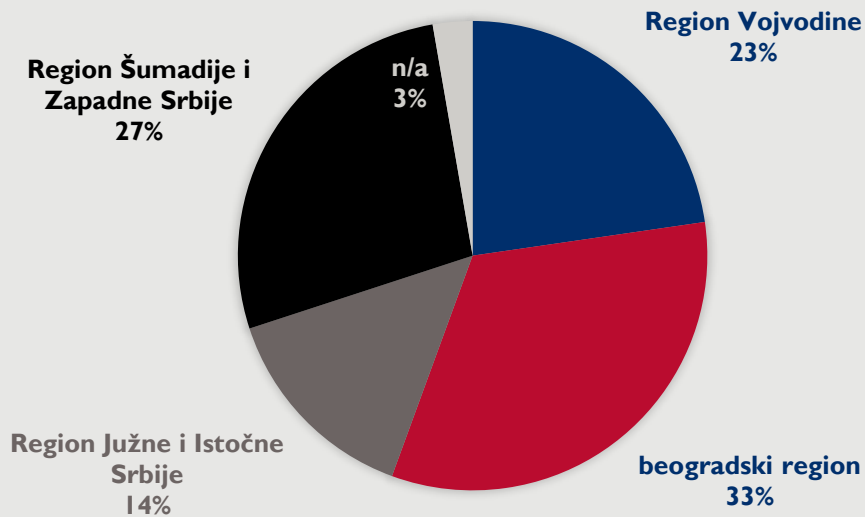

Veličina izvedena iz trenutnog broja zaposlenih ispitanih privrednih društava

Struktura uzorka (n=806)

Kada je u pitanju struktura uzorka, prema regionu, 33% privrednih subjekata dolazi iz Beogradskog regiona, 27% iz regiona Šumadije i Zapadne Srbije, 23% iz regiona Vojvodine, 14% iz regiona Istočne Srbije, dok je za 3% region u okviru kojeg posluju nepoznat.

UDEO FIRMI, PREMA REGIONU (N=806)

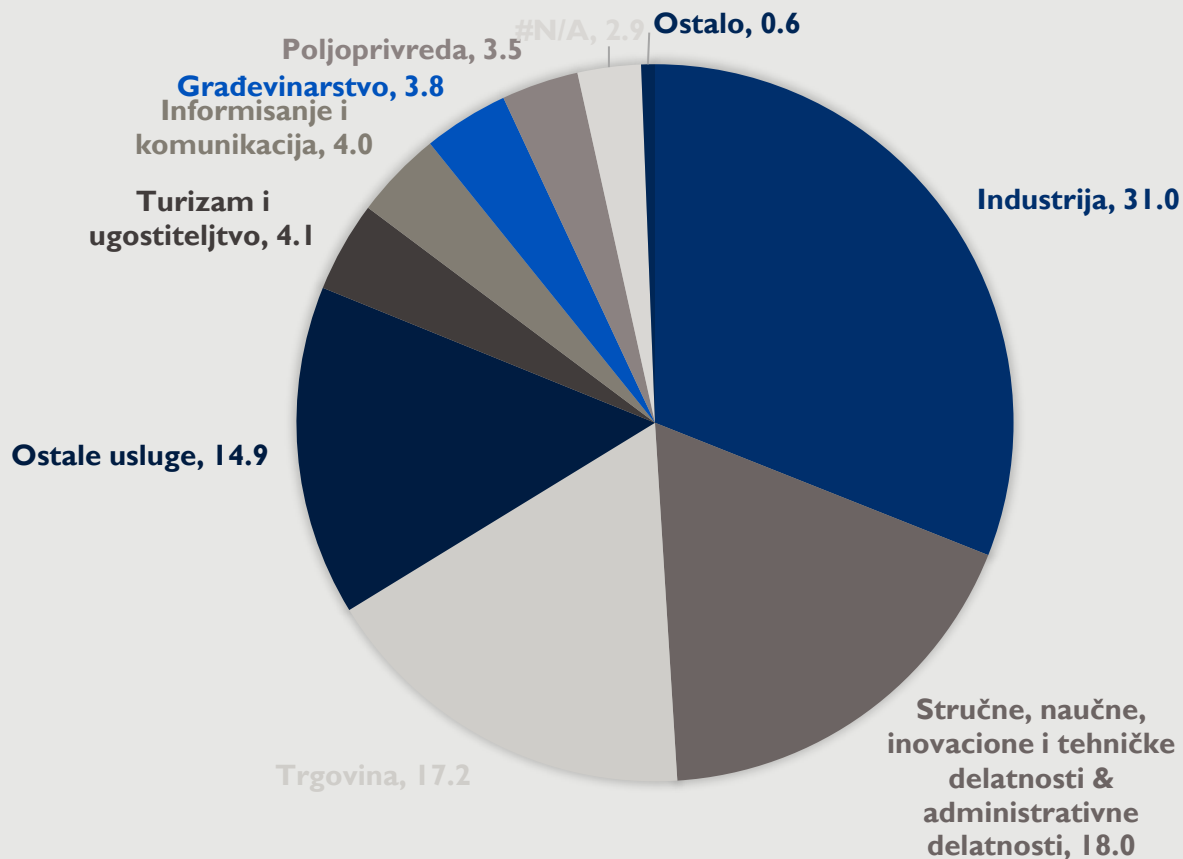

Region: administrativni podatak o sedištu privrednog društva. Izvor: PKS 2018

Struktura uzorka (n=806)

Prema sektoru delatnosti u okviru koga posluju privredni subjekti, u uzorku su zastupljeni svi sektori delatnosti prema NACE rev2 (slovni nivo agregacije).

UDEO PRIVREDNIH SUBJEKATA (%), PREMA SEKTORU DELATNOSTI

Ostale usluge: saobraćaj i skladištenje, obrazovanje, zdravstvene usluge, poslovanje nekretninama, finansijske delatnosti i delatnosti osiguranja, umetnost zabava i rekreacija, snabdevanje vodom i upravljanje otpadnim vodama, ostale uslužne delatnosti.

Ostalo: rudarstvo, državna uprava i odbrana, obavezno socijalno osiguranje.

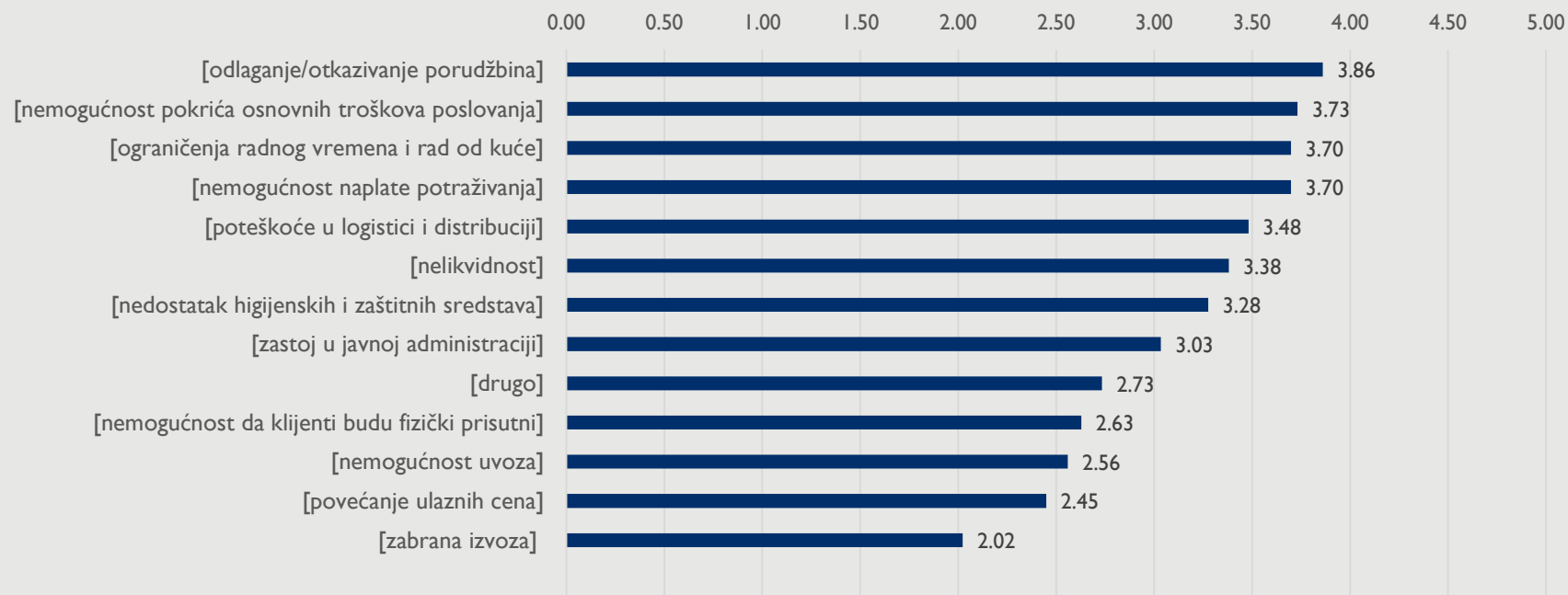
Izvor: PKS 2018

Da li je i kojim intenzitetom neki od ovih efekata pogodio vašu firmu nakon proglašenja vanrednog stanja? (Privredni subjekti su zaokruživali do tri ponuđena odgovora i ocenjivali sve efekte ocenama od 1 – nije uticalo na poslovanje do 5 – jako je uticalo na poslovanje)

U prvom talasu krize privredni subjekti su najviše bili pogođeni problemima pokrivanja osnovnih troškova poslovanja, odlaganjem ili otkazivanjem porudžbina, nemogućnošću fizičkog prisustva kupaca/klijenata i nemogućnošću naplate potraživanja. Nalaz upućuje na visoku osetljivost privatnog sektora po pitanju likvidnosti.

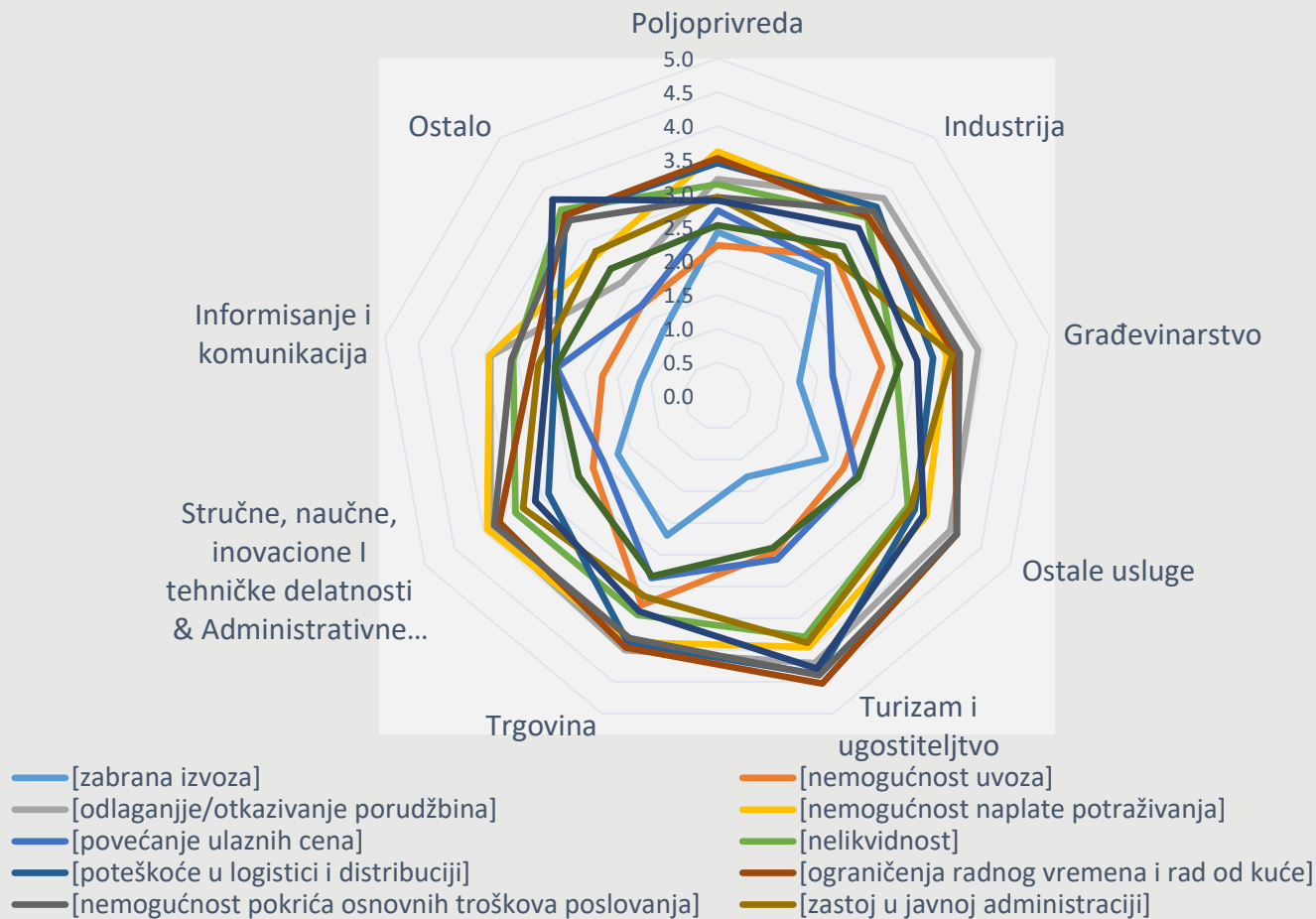
Efekti koji su najviše pogodili privredne subjekte i intenzivno uticali na njihovo poslovanje. su: odlaganje ili otkazivanje porudžbina (3.9), nemogućnost pokrića osnovnih troškova poslovanja (3.7), ograničenje radnog vremena (3.7) kao i nemogućnost naplate potraživanja (3.7)

Koliko je efekat pogodio firmu? (1 do 5) (prosek)

Koliko je efekat pogodio firmu nakon proglašenja vanrednog stanja?

Prema uticaju efekata krize na pojedine sektore delatnosti, turizam i ugostiteljstvo se izdvajaju kao najpogođeniji sektori. Nakon toga slede ostale usluge: stručne i naučne delatnosti i trgovina.

Koje mere u vezi sa zaposlenima i poslovanjem ste do sada preduzeli ili planirate u kratkom roku? (firme su zaokruživale do tri mere)

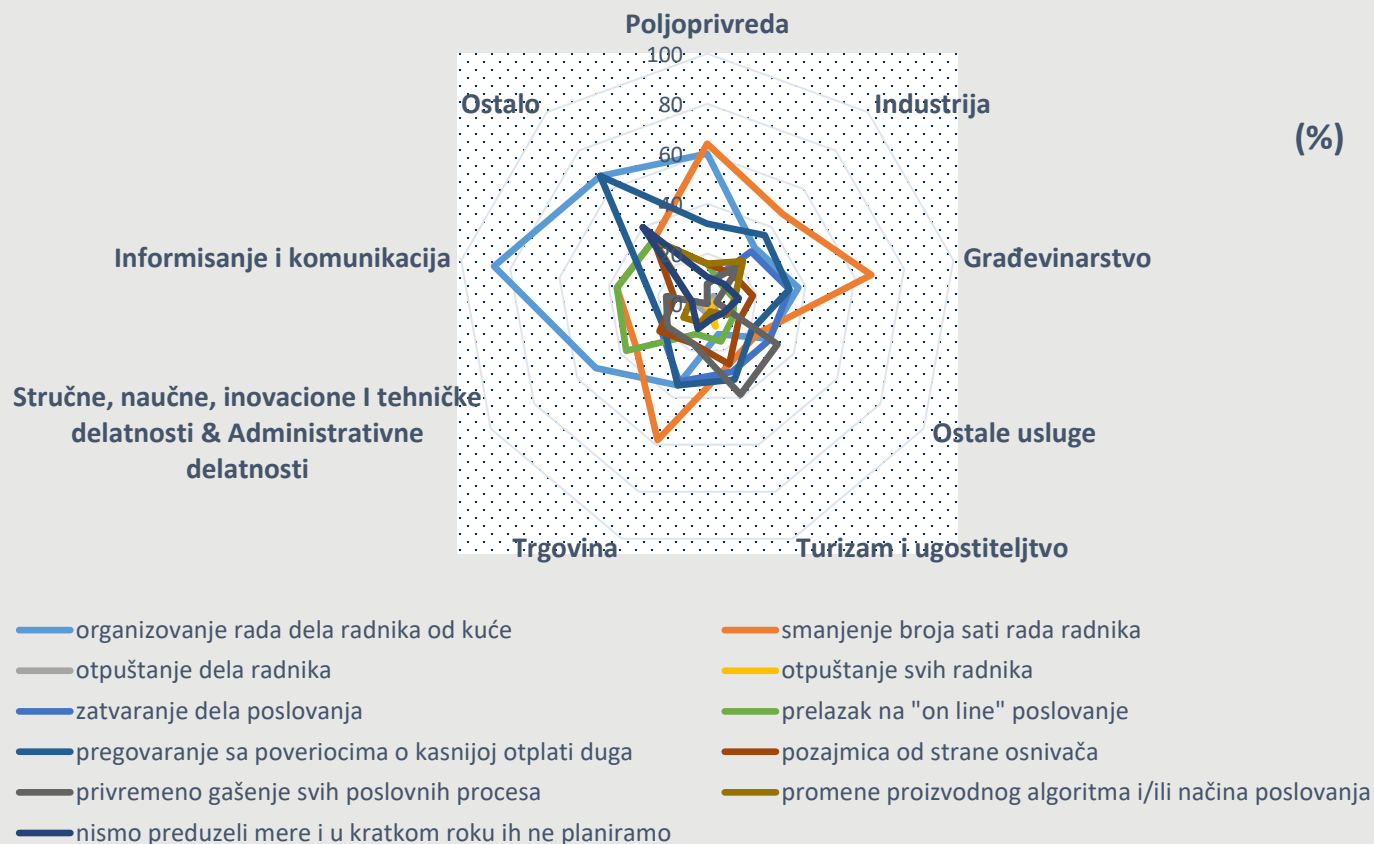
Firme su najpre preduzele sledeće mere: smanjenje broja sati rada radnika (42.1% firmi), organizovanje rada dela radnika od kuće (38%) i pregovaranje sa poveriocima (29.1%). Na "prvu loptu" firme su prvo optimizovale angažovanost radne snage (smanjile ili organizovale rad od kuće) i uspostavile komunikaciju sa poveriocima radi odlaganja otplate duga. Vrlo malo preduzeća je u prvom talasu otpustilo radnike.

Udeo privrednih društava koji je preduzeo određene mere (n=806, %)

Koje mere u vezi sa zaposlenima i poslovanjem ste do sada preduzeli ili ih planirate u kratkom roku? (prioritetne tri mere)

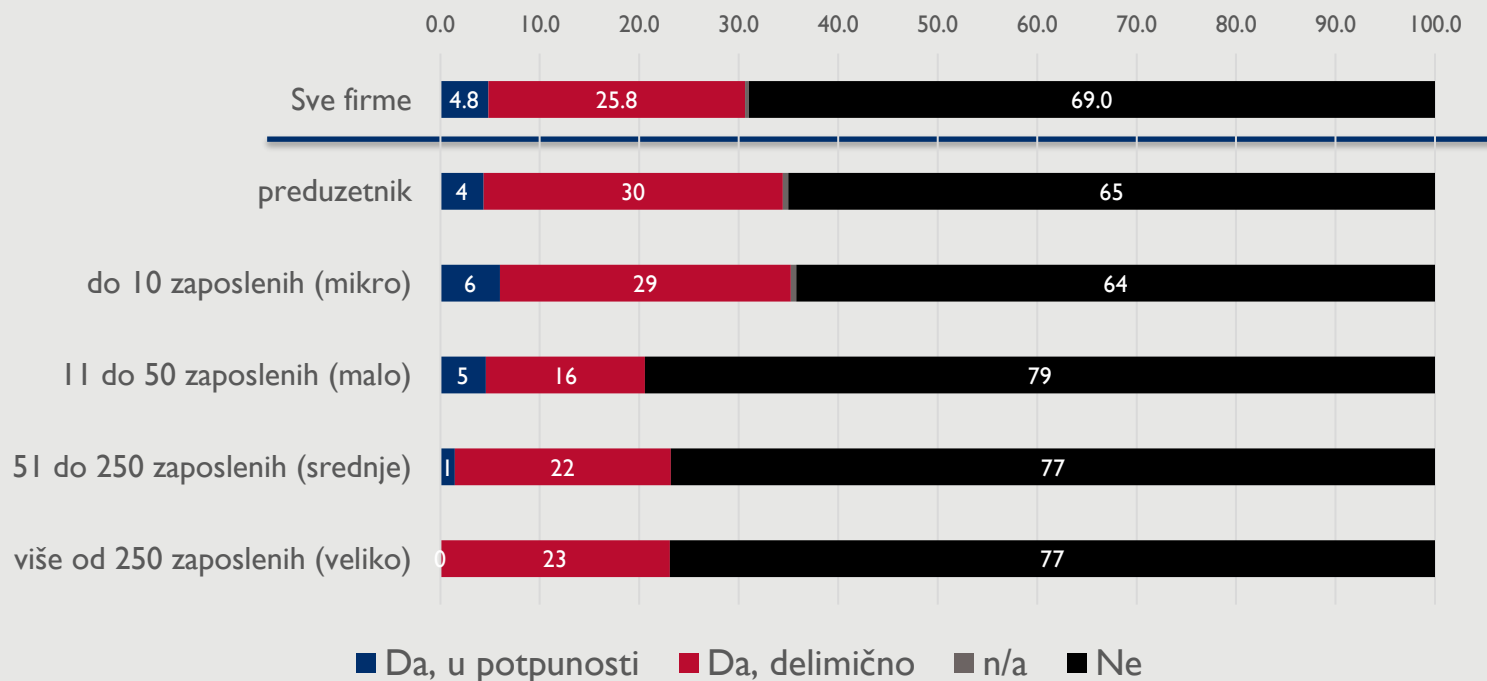
Gledano prema sektorima delatnosti, može se videti da je IT sektor prvenstveno reagovao organizovanjem dela rada od kuće i prelaskom na "online" poslovanje; sektor trgovine, građevinarstva, industrije i poljoprivrede - smanjenjem broja sati rada radnika, dok je sektor turizma i ugostiteljstva primenio privremena zatvaranja poslovnih procesa i pozajmice od strane osnivača.

Da li je vaš posao moguće raditi bez/nezavisno od fizičkog prostora, putem interneta?

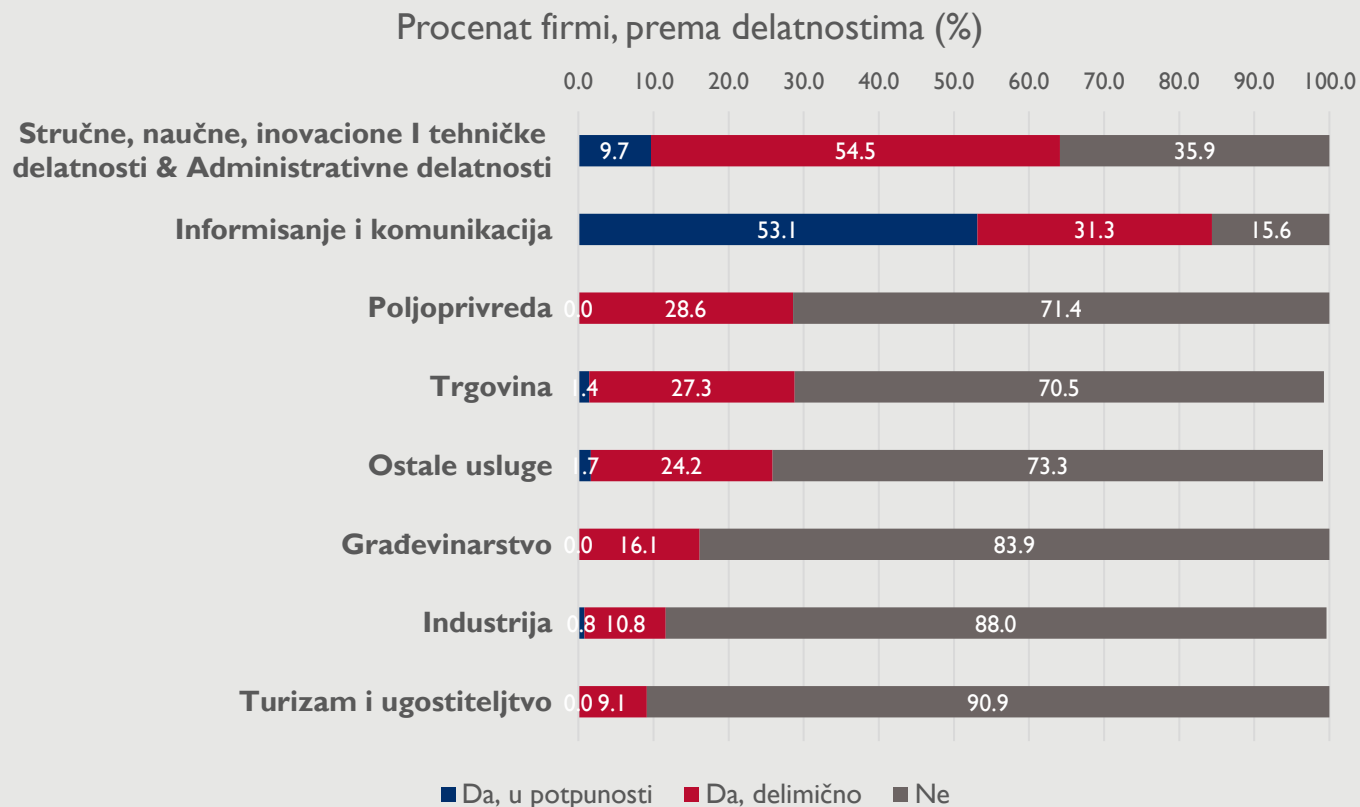
Svaka treća firma može se delimično (26%) ili potpuno (5%) prilagoditi poslovanju putem interneta. Ipak, većini ispitanika je potreban fizički prostor (70%) da bi obavljali delatnost. Posmatrajući prema veličini, preduzetnici i mikro preduzeća se mogu brže, u poređenju sa većim firmama, prebaciti na poslovanje putem interneta.

Posao je moguće raditi bez/nezavisno od fizičkog prostora, putem interneta (%)

Da li je vaš posao moguće raditi bez/nezavisno od fizičkog prostora, putem interneta?

Kada analiziramo po delatnostima, najveći procenat firmi koji se može prebaciti na “online” je očekivano u okviru sektora informacija i komunikacija (85%) a zatim stručne, naučne, inovacione, tehničke i administrativne delatnosti (65%). Sektori kojima je u najvećoj meri neophodan fizički prostor su turizam, industrija i građevinarstvo.

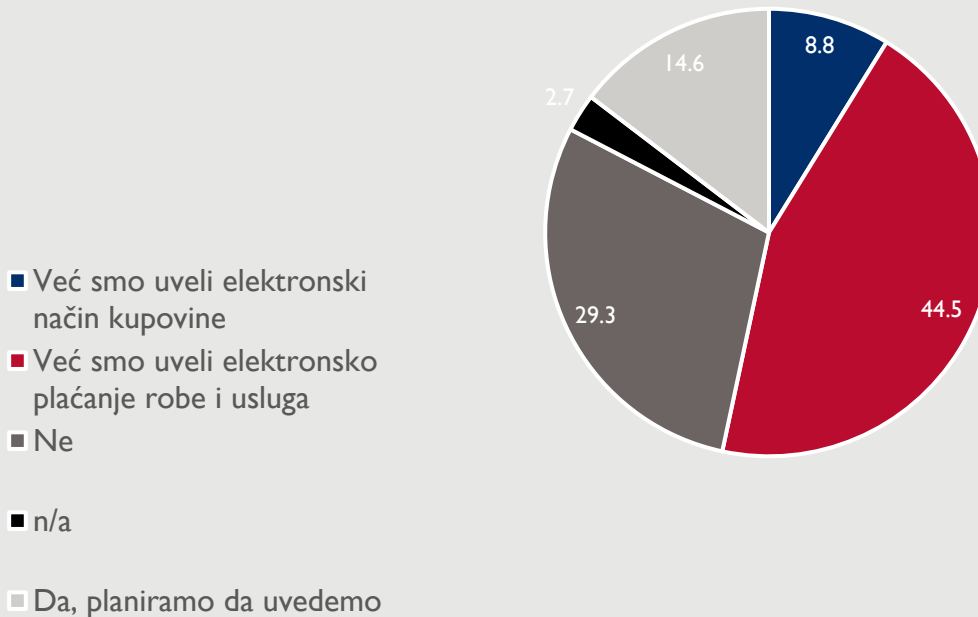

Da li ste razmišljali da uvedete elektronsku trgovinu i elektronsko plaćanje?

Većina firmi je afirmativna po pitanju uvođenja elektronske trgovine i elektronskog plaćanja. Procenat firmi koje su uvele elektronsko plaćanje roba i usluga je 44.5%, dok je elektronsku kupovinu uvelo njih 8.8%. 14.6% firmi planira da uvede elektronsku trgovinu i elektronsko plaćanje, dok skoro trećina nema u planu.

Preciziranje terminologije, kao i unakrsna analiza prema tipovima privrednih subjekata, biće predmet naredne iteracije ovog istraživanja. Rezultati ukazuju na mogućnost da ispitanici poistovećuju elektronsko plaćanje roba i usluga sa elektronskim bankarstvom

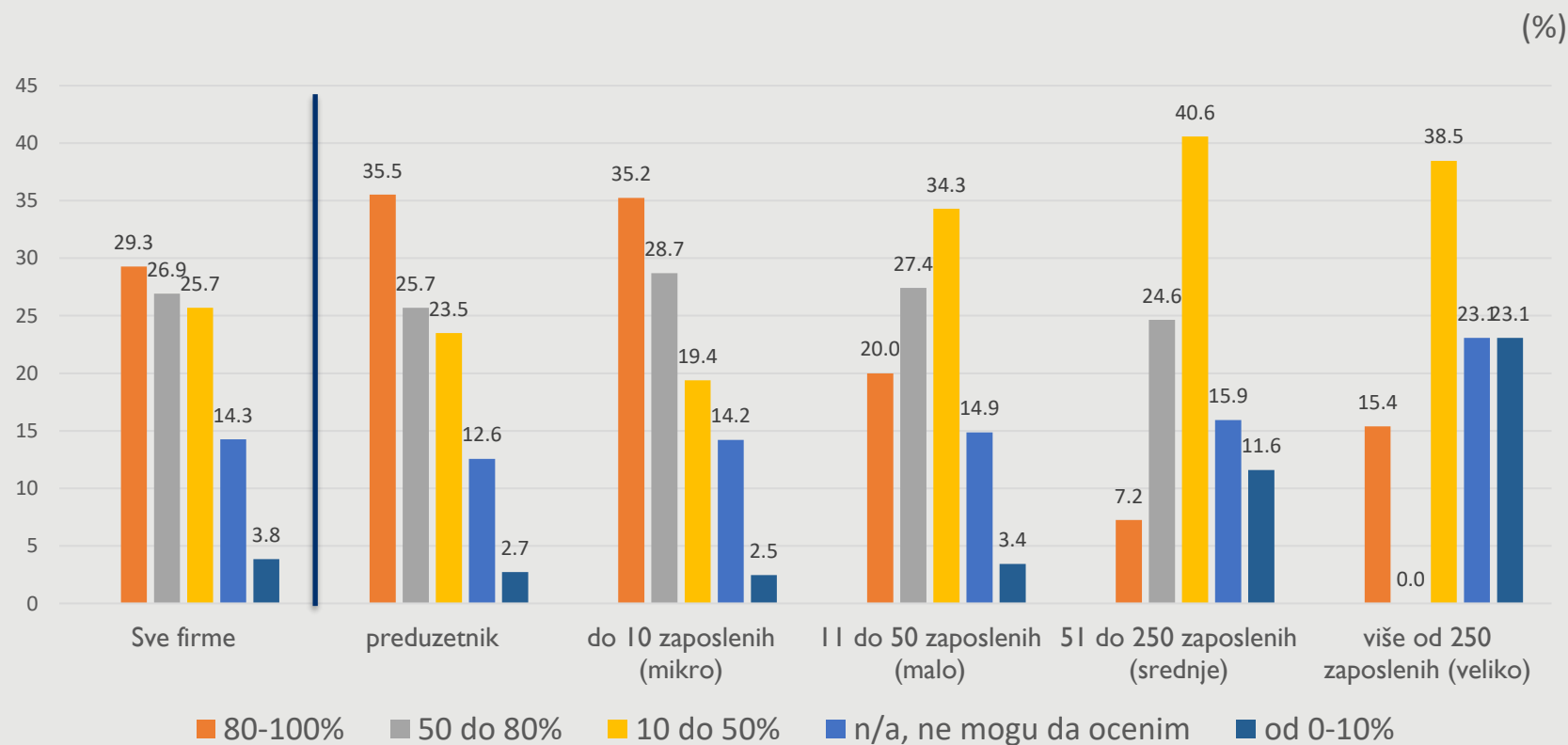
% privrednih subjekata

U poređenju sa istim mesecom u 2019. koliko procenjujete gubitak u prihodima?

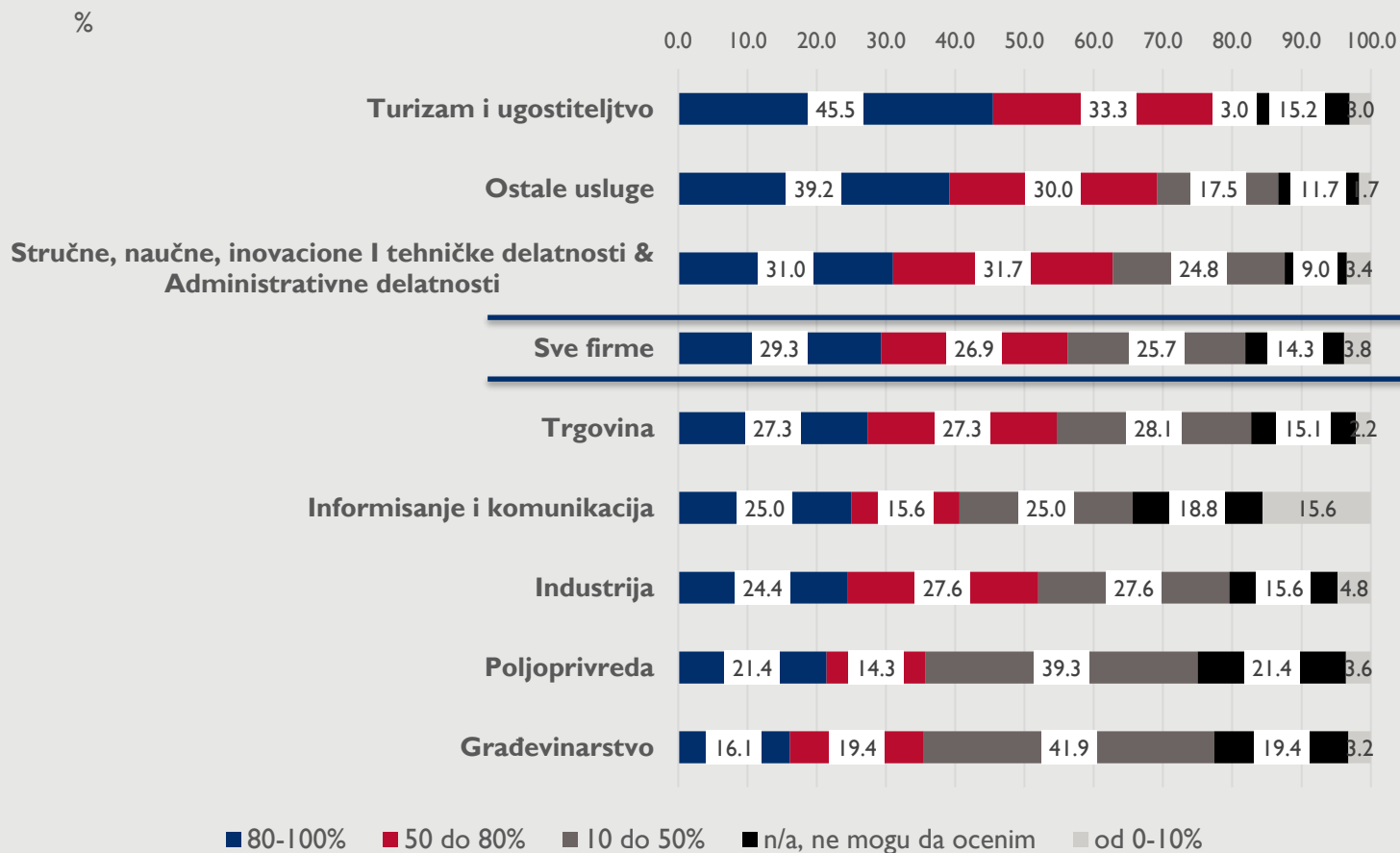
Svaka druga firma, u proseku, veruje da su joj poslovni prihodi barem prepolovljeni u poređenju sa istim mesecom prošle godine. Skoro trećina očekuje gubitak veći od 80%.

Posmatrajući procenjen gubitak prema veličini privrednih subjekata, preduzetnici i mikro firme se ističu kao posebno pogođene. Njih 35% procenjuje gubitak veći od 80%.

U poređenju sa istim mesecom u 2019. koliko procenjujete gubitak u prihodima?

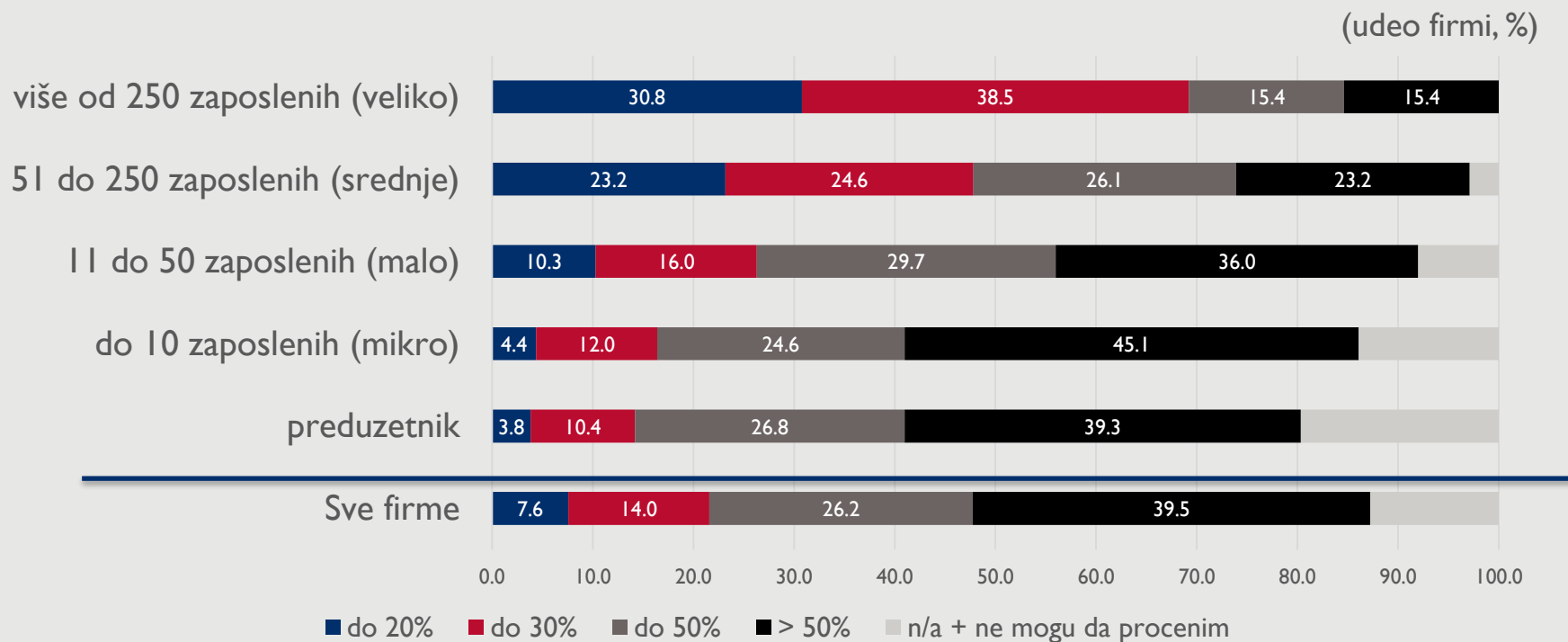
Prema sektorima delatnosti, najveće gubitke u odnosu na isti mesec prošle godine beleže turizam i ugostiteljstvo (45.5%), ostale usluge (39.2%), kao i stručne, naučne, inovacione, tehničke i administrativne delatnosti (31%).

Koliki će biti ekonomski uticaj koronavirusa na smanjenje vaše prodaje u 2020?

Ako analiziramo očekivanja firmi o ekonomskom uticaju koronavirusa na smanjenje prodaje u 2020, 40% se izjasnilo da očekuje više nego dvostruko smanjenje, 26% njih smatra da će smanjenje biti do 50%, 14% očekuje smanjenje do 30%, dok 7% firmi očekuje smanjenje do 20%.

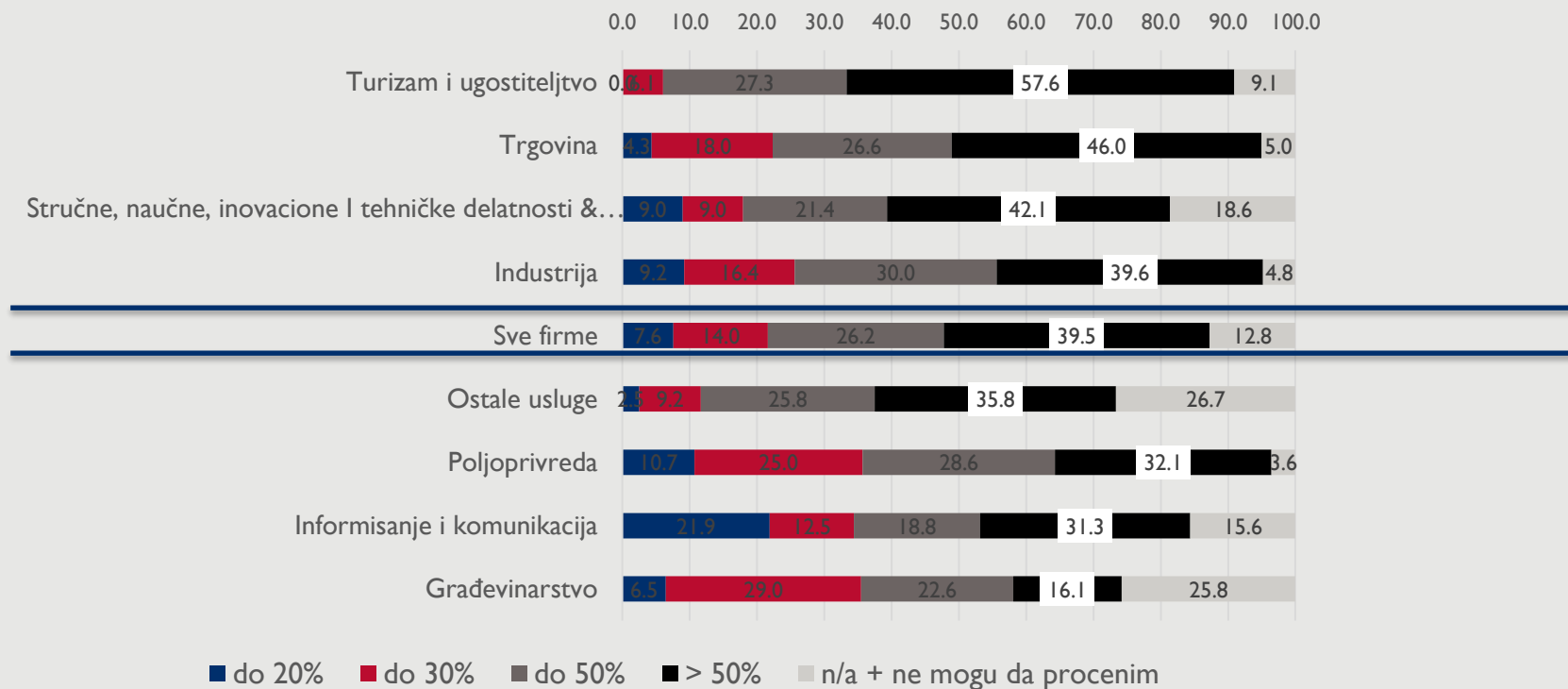
Postoji korelacija sa veličinom firme: što je firma manja, ona je ranjivija. Veća preduzeća očekuju gubitke u manjem obimu.

Koliki će biti ekonomski uticaj koronavirusa na smanjenje vaše prodaje u 2020?

Kod očekivanja firmi o ekonomskom uticaju koronavirusa na smanjenje prodaje u 2020 prema delatnostima, nadprosečno su pogođeni: turizam i ugostiteljstvo, trgovina, stručne, naučne, inovacione, tehničke delatnosti i administrativne delatnosti, kao i industrija.

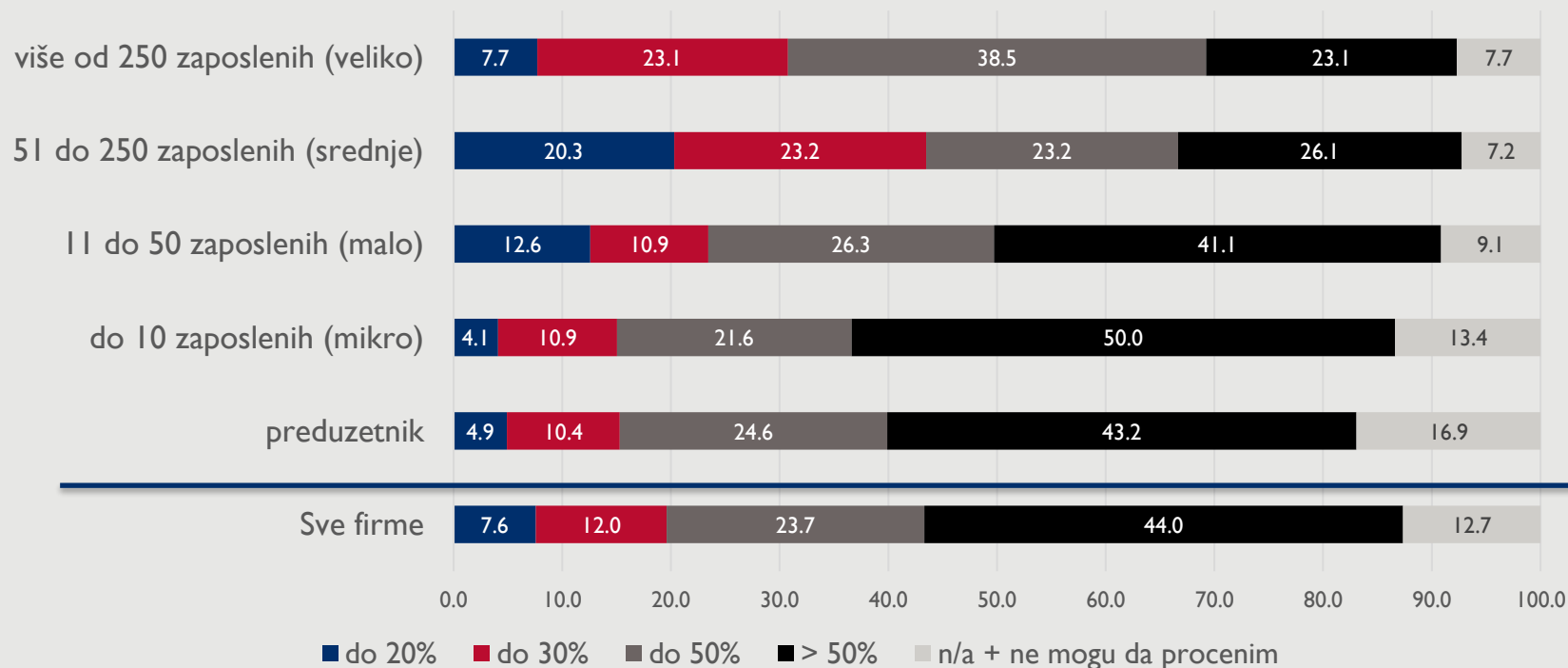
Procenat privrednih društava (%)

Koliki će biti ekonomski uticaj koronavirusa na smanjenje vaše profitabilnosti u 2020?

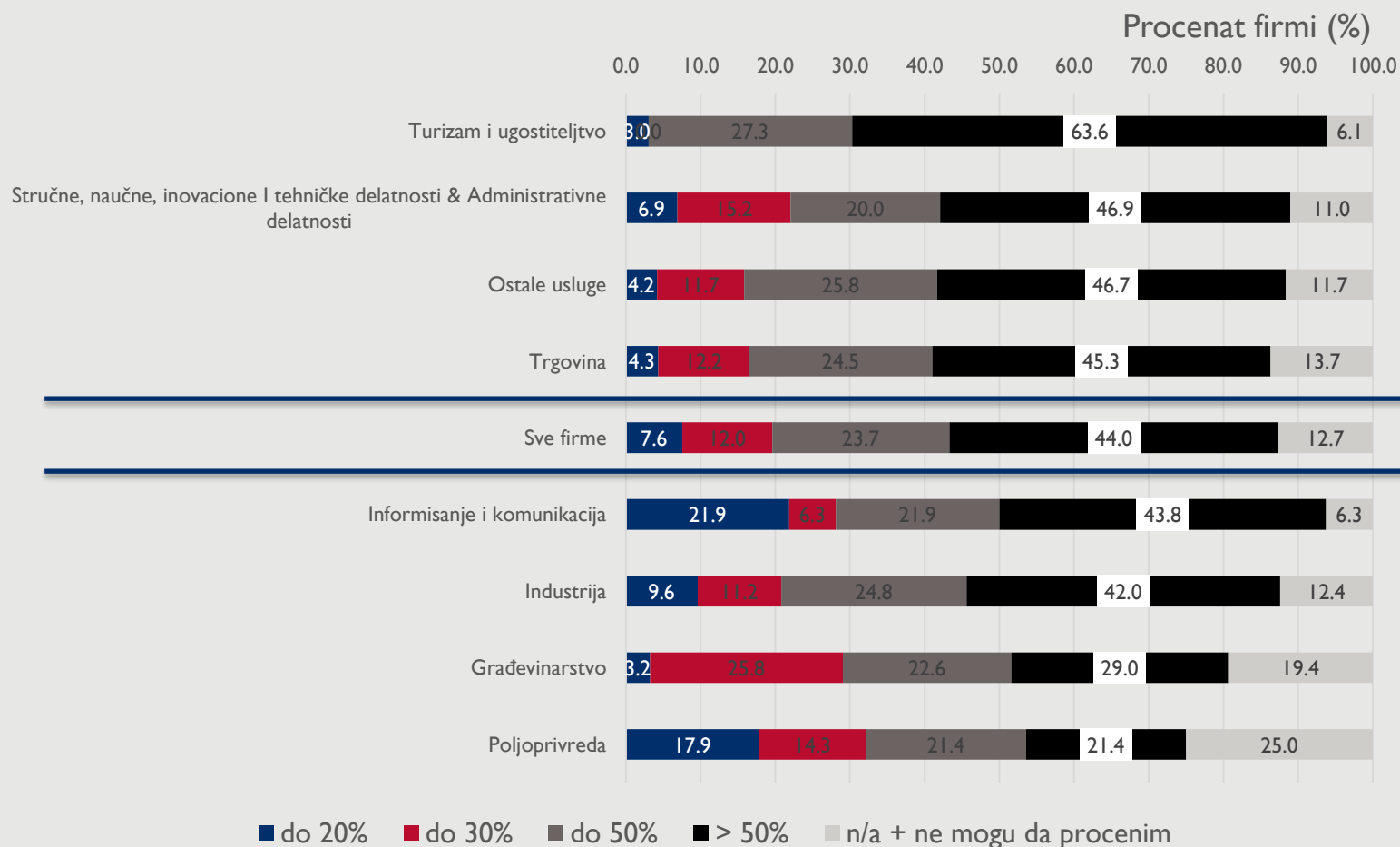
Ako analiziramo očekivanja firmi o ekonomskom uticaju koronavirusa na smanjenje profita u 2020, 44% se izjasnilo da očekuje smanjenje više nego dvostruko, 24% njih smatra da će smanjenje biti do 50%, 12% očekuje smanjenje do 30%, dok 7% firmi očekuje smanjenje do 20%.

(udeo firmi, %)

Koliki će biti ekonomski uticaj koronavirusa na smanjenje vaše profitabilnosti u 2020?

Kod očekivanja firmi vezano za smanjenje profita u 2020, po delatnostima, iznadprosečno pogodeni su: turizam i ugostiteljstvo, stručne, naučne, inovacione, tehničke delatnosti i administrativne delatnosti, ostale usluge, kao i trgovina.

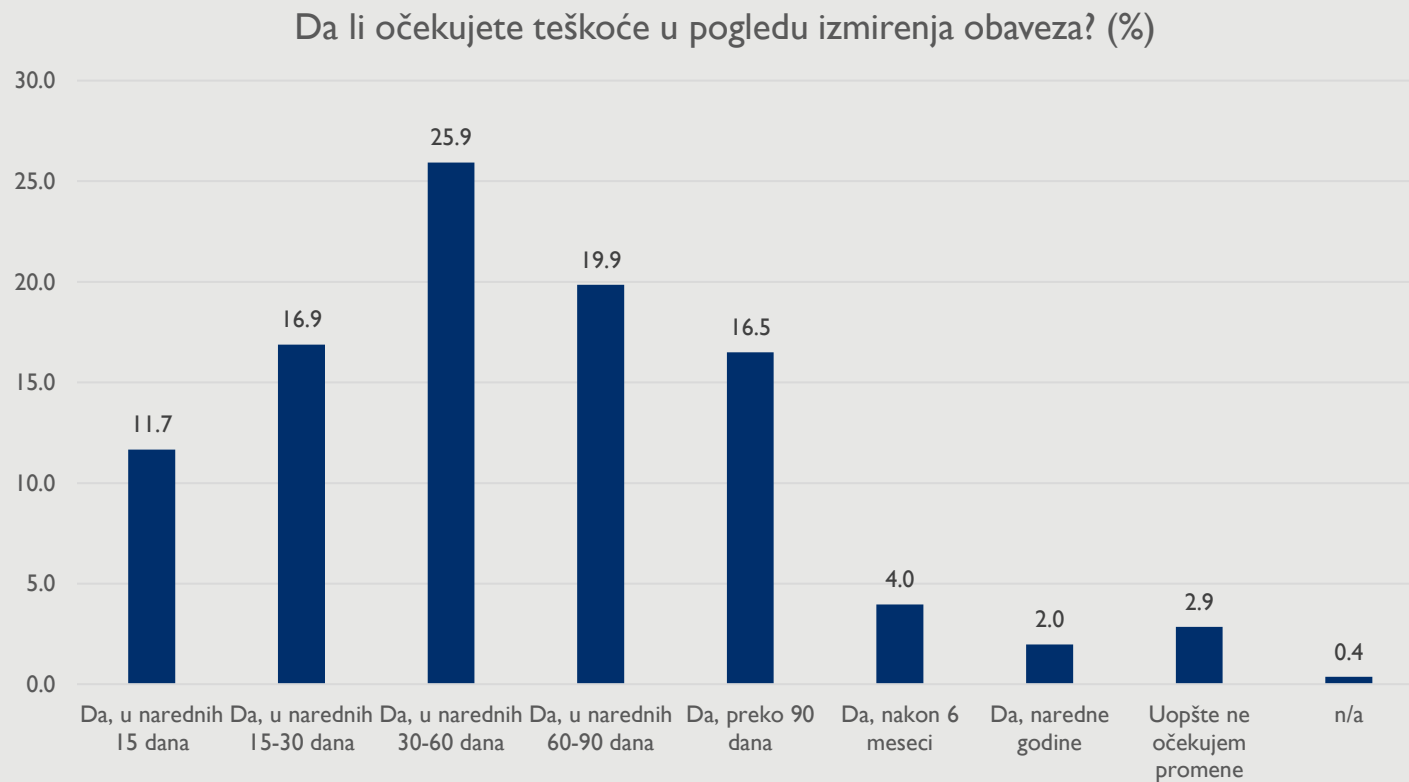
Da li očekujete teškoće u pogledu izmirenja obaveza?

Apsolutna većina firmi (97%) očekuje teškoće u naplati potraživanja, dok samo 3% ispitanih uopšte ne očekuje promene. U okviru ove grupacije su uglavnom male firme iz IT sektora, kao i male i srednje firme iz sektora industrije. Dublja analiza ovih tipova preduzeća može biti predmet budućih istraživanja.

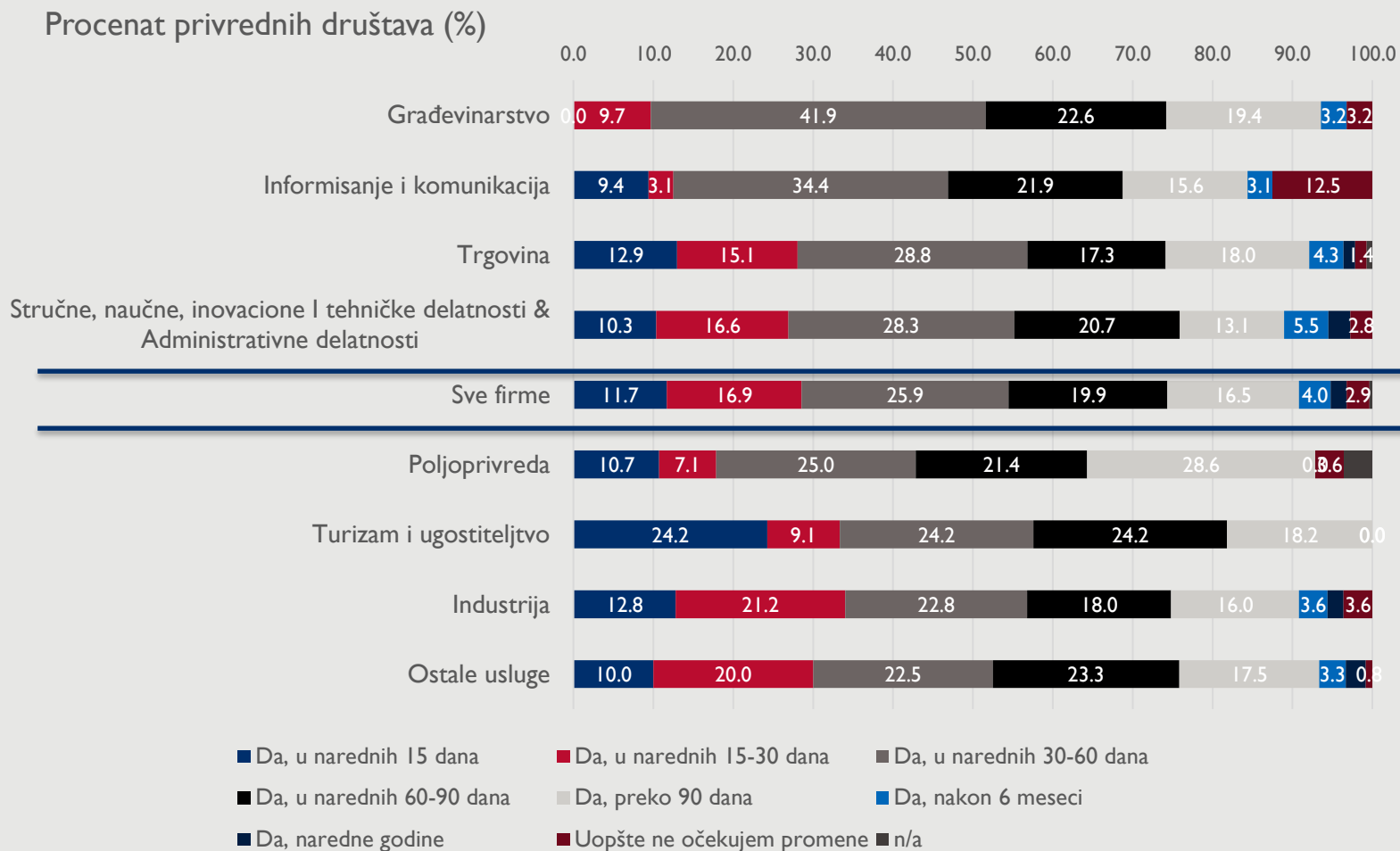
Da li očekujete teškoće u pogledu izmirenja obaveza?

Svaka druga firma očekuje teškoće u pogledu izmirivanja obaveza u periodu do 60 dana.

Da li očekujete teškoće u pogledu izmirenja obaveza?

Posmatrano po delatnostima turizam i ugostiteljstvo su u najvećim teškoćama, slede industrija i trgovina. Dok je oblast građevinarstva u najpovoljnijoj poziciji.

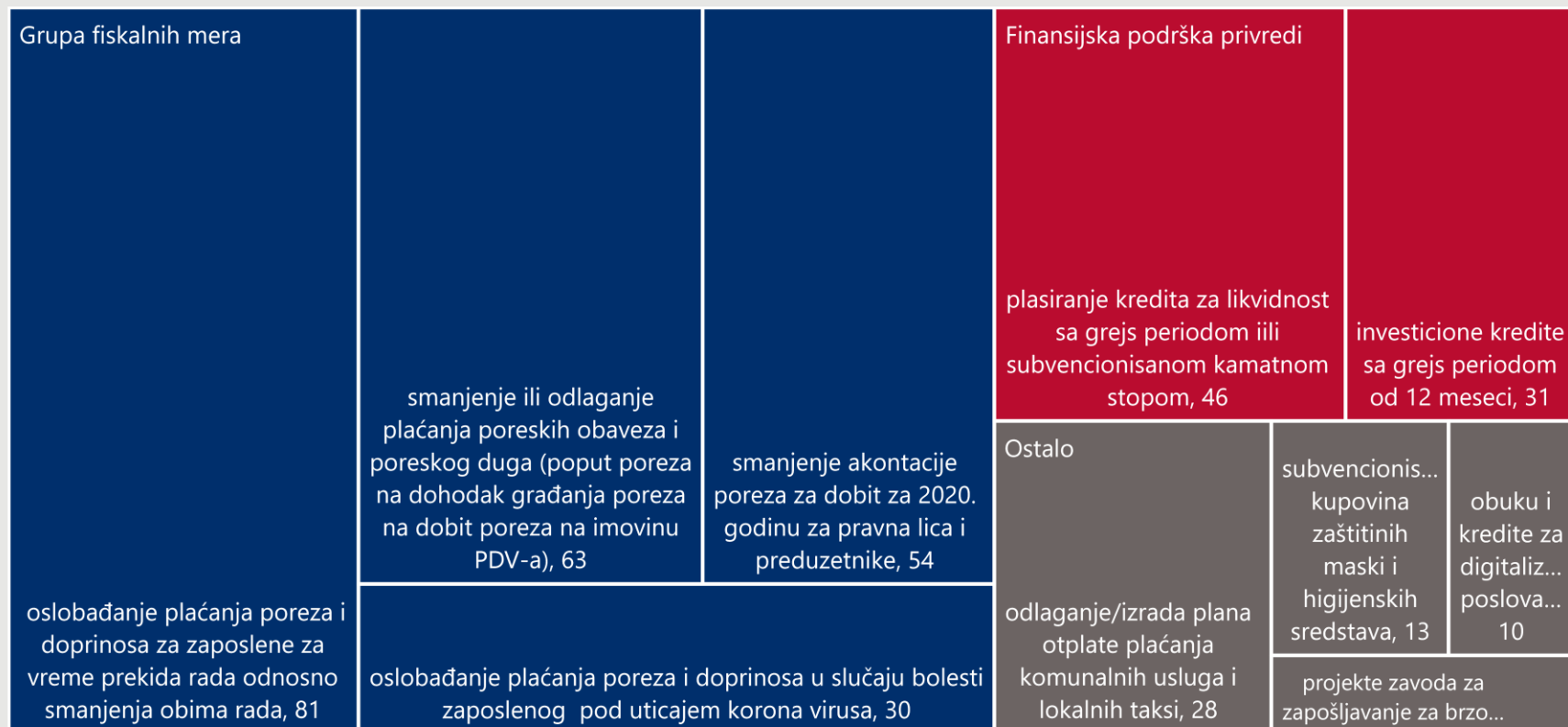

Koje mere država treba da sprovede kako bi sanirala posledice uvođenja vanrednog stanja, pod uslovom da firma ne otpusti ni jednog radnika? (% firmi koji se zalaže za pojedinačne mere)

Po pitanju mera koje država treba da sprovede, najveći procenat firmi je za fiskalne mere i to: oslobađanje plaćanja poreza i doprinosa za zaposlene za vreme prekida rada odnosno smanjenja obima rada (81%), smanjenje ili odlaganje plaćanja poreskih obaveza i poreskog duga (poput poreza na dohodak građanja poreza na dobit poreza na imovinu PDV-a) (63%); smanjenje akontacije poreza za dobit za 2020. godinu za pravna lica i preduzetnike (54%) i oslobađanje plaćanja poreza i doprinosa u slučaju bolesti zaposlenog od koronavirusa (30%). Na drugom mestu su mere finansijske podrške privredi: plasiranje kredita za likvidnost sa grejs periodom i/ili subvencionisanom kamatnom stopom (46%), investicione kredite sa grejs periodom od 12 meseci (31%). Posebno se ističe i potreba (28%) za odlaganjem/izrada plana otplate plaćanja komunalnih usluga i lokalnih taksi.

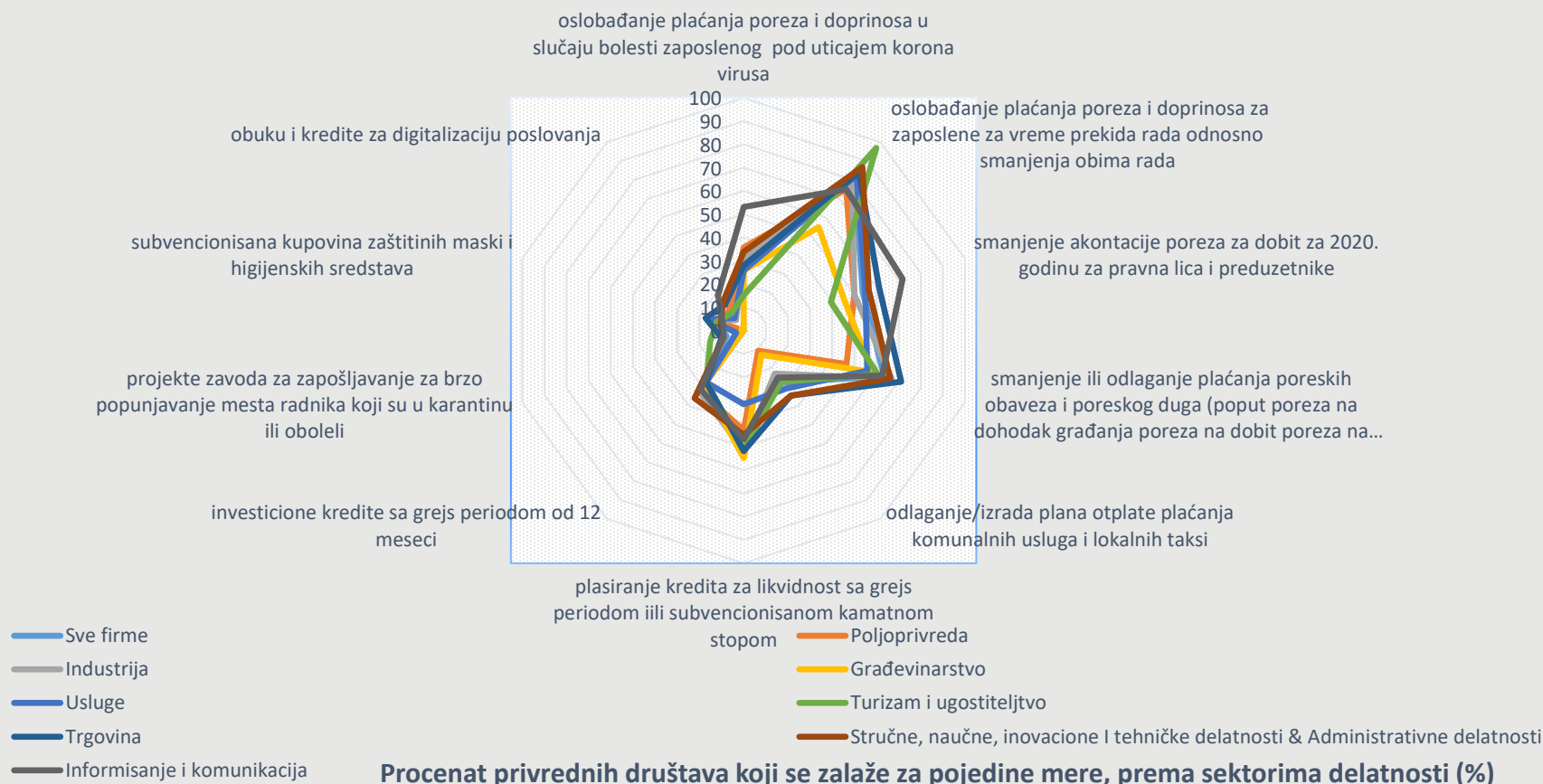
Procenat privrednih društava (%)

■ Grupa fiskalnih mera ■ Finansijska podrška privredi ■ Ostalo

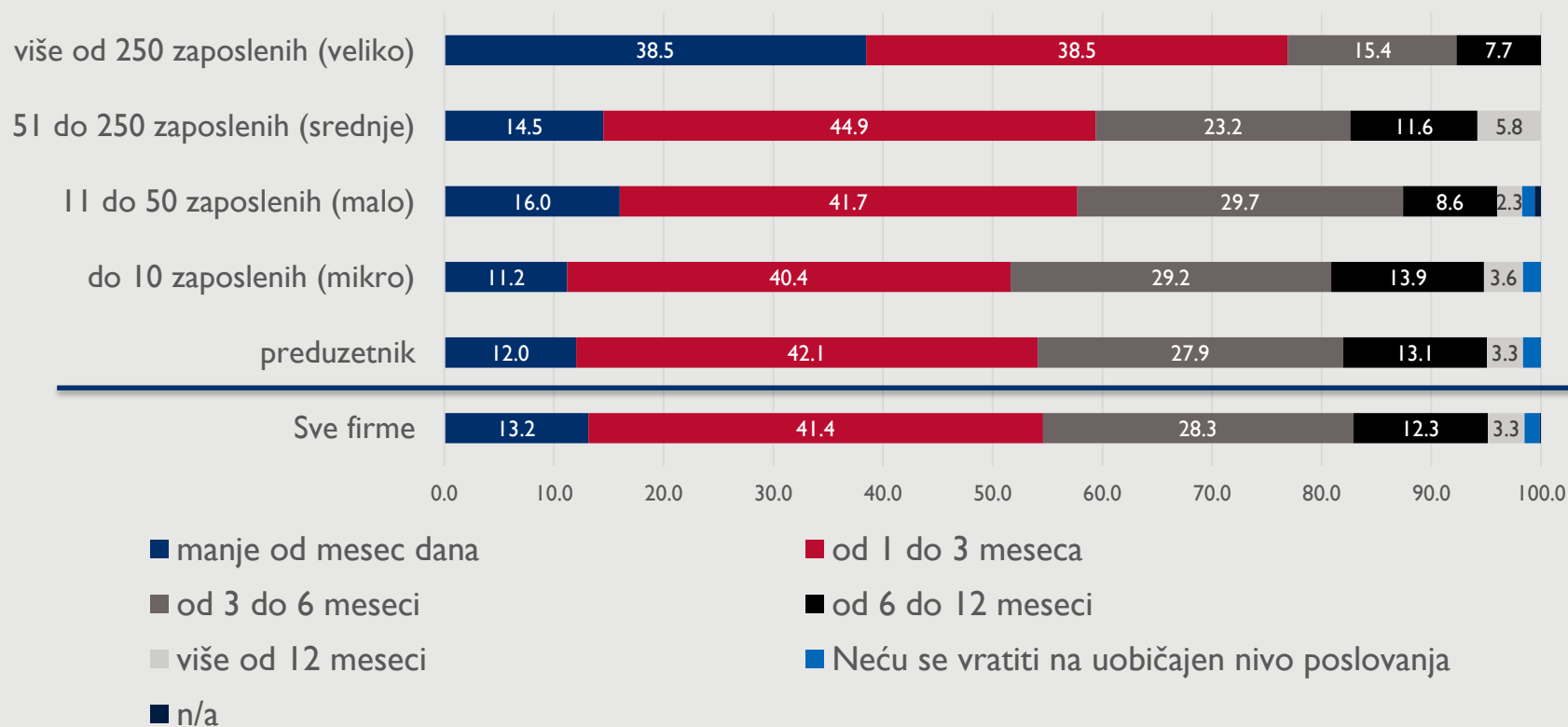
Koje mere država treba da sprovede kako bi sanirala posledice uvođenja vanrednog stanja, pod uslovom da firma ne otpusti ni jednog radnika? (% firmi koji se zalaže za pojedinačne mere)

Ako analiziramo očekivanja firmi po delatnostima, može se videti da su se gotovo svi sektori posebno izjasnili za mere oslobađanja poreza i doprinosa. Za mere finansijske podrške privredi (investicioni krediti i krediti za likvidnost), zainteresovani su IT sektor, građevinarstvo i trgovina. IT sektor najintenzivnije očekuje obuke i kredite za digitalizaciju poslovanja, kao pomoć za saniranje posledice krize.

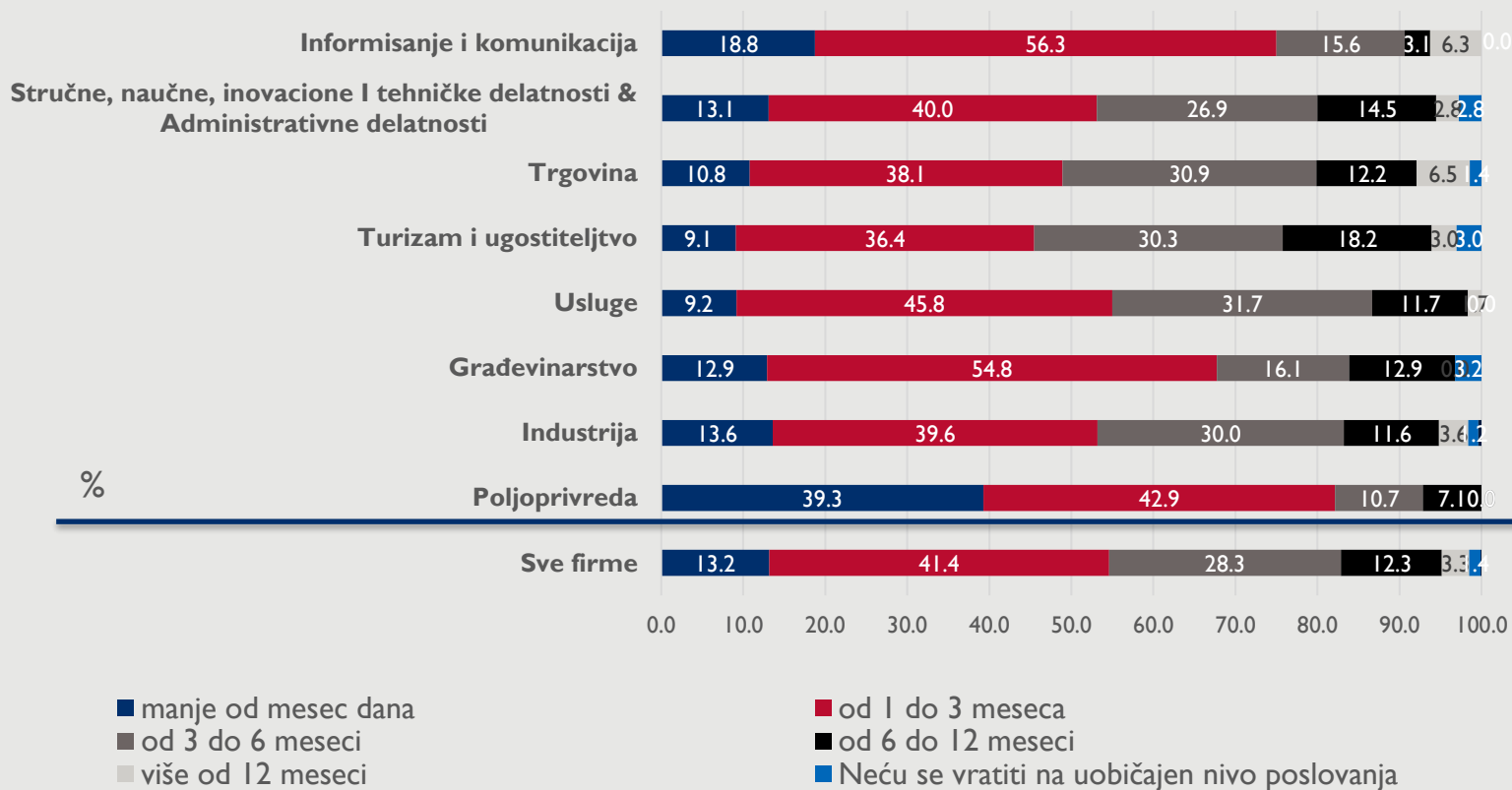
Da se COVID-19 zaustavi danas (31.mart), koliko procenjujete da bi vam trebalo vremena da vratite biznis na uobičajen nivo poslovanja?

Većina firmi u trenutku ispitivanja ocenjuje da će im za povratak na uobičajen nivo poslovanja biti potrebno od 1 do 3 meseca (42%); 28% firmi ocenjuje da će im trebati 3 do 6 meseci, 12% 6 do 12 meseci, dok 13% firmi procenjuje da se može oporaviti za manje od mesec dana. Ipak, postoje i oni koji ne vide kada se mogu vratiti na uobičajen nivo poslovanja (njih 3%).

Da se COVID-19 zaustavi danas (31.mart), koliko procenjujete da bi vam trebalo vremena da vratite biznis na uobičajen nivo poslovanja?

Prema delatnostima, može se videti da sektori informisanja i komunikacija, građevinarstva i poljoprivrede, ocenjuju da se u proseku mogu oporaviti brže od drugih.

USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE

HVALA